

Synanthedon spuleri (FUCHS, 1908) (Lepidoptera,
Sesiidae) nowy dla Polski gatunek przeziernika

Synanthedon spuleri (FUCHS, 1908) (Lepidoptera, Sesiidae)
– a clearwing moth species new to the fauna of Poland

Marek BAŁKOWSKI¹, Marek HOŁOWIŃSKI²

¹Zakład Zoologii Systematycznej UAM, ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań;
e-mail: bakowski@amu.edu.pl

²Hańsk I, ul. Polna 5, 22-235 Hańsk, e-mail: holowinskim@tlen.pl

ABSTRACT: *Synanthedon spuleri* (FUCHS, 1908) was found in the south–eastern part of Poland. The species is new to the Polish fauna. This is the northernmost locality in the whole distribution area in Europe.

KEY WORDS: Lepidoptera, Sesiidae, *Synanthedon spuleri*, new records, E Poland

Wstęp

W trakcie badań Sesiidae południowo-wschodniej części Polesia Lubelskiego stwierdzono po raz pierwszy z Polski gatunek *Synanthedon spuleri* (Fuchs, 1908). Jest to już 24 gatunek przeziernika podawany z tego obszaru (BAŁKOWSKI i HOŁOWIŃSKI 2011, 2013) oraz 31 gatunek z naszego kraju (BAŁKOWSKI 2013a).

S. spuleri jest podawany z zachodniej i południowej Europy jak również z północnej Turcji oraz Gruzji i wszędzie jest stwierdzany pojedynczo. Z analizy zasięgów Sesiidae w Europie Środkowej można było przypuszczać, że jego występowanie w naszym kraju jest wielce prawdopodobne (LAŠTŮVKA i LAŠTŮVKA 2001). Odnotowany był najbliżej granicy naszego kraju w Czechach na Morawach w Nedasov oraz na Słowacji w Remetske Hamre i Dobra Voda (Z. LAŠTŮVKA inf. ustna). W ostatnim czasie został również wykazany z Krymu na Ukrainie (EFETOV i in. 2012).

S. spuleri wśród europejskich przezierników jest jednym z niewielu gatunków polifagicznych. Jego larwy stwierdzano na grabie *Carpinus betulus* L. (Betulaceae), leszczynie *Corylus avellana* L. (Corylaceae), buku *Fagus sylvatica* L. dębach *Quercus* spp. (Fagaceae), klonach *Acer* spp. (Aceraceae), wiązach *Ulmus* spp. (Ulmaceae), wierzbach *Salix* spp. topolach *Populus* spp. (Salicaceae), brzozie *Betula pendula* ROTH (Betulaceae); jałowcu *Juniperus communis* L. (Cupressaceae) i jodle *Abies alba* L. (Pinaceae). Często żerują w naroślach na roślinach żywicielskich wywołanych przez grzyby (*Nectria galligena* BRESAD.) oraz *Gymnosporangium clavariiforme* (WULFEN) DC. (ŠPATENKA i in. 1999).

Material

- FB78 Sawin: 6 IV 2011, 1♂; 24 IV 2011, 2♂♂; 26 IV 2011, 1♂; 1 V 2011, 1♂; 19 IV 2011, 1♀; 24 IV 2011, 1♀ – wszystkie wyhodowane z żerowisk zebranych 27 III 2011, leg. M. HOŁOWIŃSKI; – samica, 3 gąsienice i poczwarka z żerowisk zebranych 11 IV 2011, leg. M. BĄKOWSKI.
- FB78 Iłowa: 29 V 2011, 2♂♂; 14 VI 2011, 1♀ – z żerowisk zebranych 1 V 2011, leg. M. HOŁOWIŃSKI.

Wszystkie okazy wyhodowano z 2–3 letnich pędów leszczyny *Corylus avellana*, posiadających charakterystyczne zgrubienia, które były szczególnie wyraźne na leszczynach rosnących na stanowisku w Sawinie. W obu przypadkach leszczyny rosły w miejscach nasłonecznionych bądź to (Ryc. 3, 4) na poboczu drogi lub na skraju lasu. W wyrosłach tych razem z gąsienicami przeziernika stwierdzono larwy muchówek z rodziny Sciaridae. Nie jest jednak wykluczone, że oba te owady wtórnie zasiedliły wyrosła powodowane przez larwy chrząszcza krytoryjka olchowca (*Cryptorhynchus lapathi* L.), żerujące w tych pędach.

Część żerowisk w Sawinie i wszystkie w Iłowie nie była powiązana z żerowaniem krytoryjka.

Dyskusja

Osobniki *S. spuleri* wyhodowane na Polesiu Lubelskim posiadają wyraźnie wykształconą żółtą plamę na zapleczu (Ryc. 1, 2). Dlatego też na początku oznaczenie okazów stwarzało problemy. Pod względem wyraźnej żółtej plamy oraz rdzawego pola szczytowego przednich skrzydeł wyhodowane okazy są zbliżone do *Synanthedon conopiformis* ESP. ale mają wyraźnie inną budowę walwy w aparacie kopulacyjnym samców. Aparat kopulacyjny pod tym względem jest bardziej zbliżony do gatunków z grupy *tipuliformis*.

Ryc. 1-4: 1 – *Synanthedon spuleri*, samica, 2 – *Synanthedon spuleri*, samiec, 3 – *Corylus avellana* zasiedlona przez gąsienice *Synanthedon spuleri* w Sawinie, 4 – żerowisko *Cryptorhynchus lapathi* na *Corylus avellana*.

Figs. 1-4: 1 – *Synanthedon spuleri*, female, 2 – *Synanthedon spuleri*, male, 3 – *Corylus avellana* infested by larvae of *Synanthedon spuleri* in Sawin, 4 – a feeding trace of *Cryptorhynchus lapathi* on *Corylus avellana*.

Dopiero badania molekularne jednoznacznie potwierdziły oznaczenie wyhodowanych okazów jako *S. spuleri*. Wyniki tych badań molekularnych, okazów tego gatunku z Polski oraz z innych części Europy, jak również innych gatunków blisko spokrewnionych, przede wszystkim *Synanthedon cephiiformis* OCHS., *S. loranthis* KR. oraz *S. tipuliformis* CL., wskazały że *S. spuleri* jest bliżej spokrewniony z *S. cephiiformis*, natomiast *S. tipuliformis* z *S. loranthis* (BAKOWSKI 2013b). Dotychczas uważano że *S. spuleri* i *S. tipuliformis* są bardzo ściśle ze sobą związane.

O wzajemnych bliskich powiązaniach *S. spuleri* i *S. cephiiformis* wskazuje częściowo również analiza morfologii i chetotaksji ich larw. Z drugiej strony widoczne są wyraźne różnice w kształcie wyrostka czołowego poczwerek *S. spuleri* i *S. tipuliformis* (BAKOWSKI 2013a).

Dokładny opis dorosłych motyli, oraz wszystkich stadiów preimaginalnych *S. spuleri* oraz spokrewnionych gatunków podaje BĄKOWSKI (2013a).

Trudności w identyfikacji tego gatunku wynikają z tego, że osobniki tego gatunku mogą mieć zróżnicowane ubarwienie, tym bardziej z populacji która jest na granicy zasięgu. Cechy związane z narządami genitalnymi zarówno samców i samic nie są również jednoznaczne. Jednym z podstawowych kryteriów wyróżniających jest roślina żywicielska. Na tej podstawie można przypuszczać, że *S. spuleri* już wcześniej mógł być odnotowany z Polski. NIESIOŁOWSKI (1928) podaje że Juliusz ISAAK wyhodował *S. tipuliformis* z leszczyny, z żerowisk zebranych z okolic Zawiercia. Jak dotychczas nigdy nie wyhodowano *S. spuleri* z tej rośliny (Z. LAŠTŮVKA inf. ustna). Niestety autorzy nie dotarli do okazów wyhodowanych przez ISSAKA dlatego też stwierdzenie to nie zostało zweryfikowane i uwzględnione.

Podziękowania

Dziękujemy Prof. Zdenkowi LAŠTŮVCE za informacje o rozsiedleniu *S. spuleri* w Czechach i Słowacji, Patrycji DOMINIĄK za oznaczenie larw muchówek.

SUMMARY

Synanthedon spuleri (FUCHS, 1908) was reared from the feeding traces found on hazel *Corylus avellana*, collected in the south – eastern part of Polesie Lubelskie.

This is a first record of this species from Poland and one of the few known from Central Europe. The specimens of *S. spuleri*, recently recorded from Poland, have distinctly yellow spots on the metathorax, which makes them more similar to *Synanthedon loranthe* and *S. cepiformis* than to *S. tipuliformis*.

PIŚMIENNICTWO

- BĄKOWSKI M. 2013a: The Sesiidae (Lepidoptera) of Poland. Wyd. Kontekst. Poznań, 277 ss.
- BĄKOWSKI M. 2013b: Morphology of preimaginal stages and taxonomical relationship of *Synanthedon spuleri* (FUCHS, 1908) (Lepidoptera, Sesiidae) with close related species in Central Europe. Zootaxa. 3666 (2): 194-202.
- BĄKOWSKI M., HOŁOWIŃSKI M. 2011: Przezierniki (Lepidoptera, Sesiidae) południowo-wschodniej części Polesia Lubelskiego. Część II. Wiadomości Entomologiczne, **30** (4): 237-245.
- BĄKOWSKI M., HOŁOWIŃSKI M. 2013: *Chamaesphecia leucopsiformis* (Lepidoptera, Sesiidae) we wschodniej Polsce. Wiadomości Entomologiczne (w druku).

- EFETOV K.A., GORBUNOV O.G., RUCHKO P.V., EFETOV S.K. 2012: *Synanthedon spuleri* (FUCHS, 1908) (Lepidoptera, Sesiidae) – a new species for Ukraine. Tavrisheskiy Mediko-Biologicheskii Vestnik **15**: 1 (57).
- LAŠTŮVKA Z., LAŠTŮVKA A. 2001: The *Sesiidae* of Europe, Apollo Books, Stentsrup, 245 ss.
- NIESIOŁOWSKI W. 1928: Motyle większe (Macrolepidoptera) okolic Zawiercia i niektórych miejscowości b. Królestwa Polskiego. Według rękopisu śp. Juliusza Issaka. Komisja fizyograficzna, Kraków, **62**: 93-131.
- ŠPATENKA K., GORBUNOV O, LAŠTŮVKA Z., TOŠEVSKI I., ARITA Y. 1999: Handbook of Palaearctic Macrolepidoptera. Vol.1. *Sesiidae* – Clearwing Moths. GEM Publishing, Wallingford, 569 ss.